

कोंकणी भासा, साहित्य आनी संस्कृताच

संपादक मंडळ

श्याम वेरेकार (निमंत्रक)

माधवी सरदेसाय

कमलाकर म्हाल्शी

कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय

KONKANI BHAS, SAHITYA ANI SANSKRUTAI
(Essays on Konkani Language, Literature & Culture)

© कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय

पयली खेप

मार्च, २००३

अक्षरजुळणी आनी मुद्रण

सुरेश काकोडकार

ओमेगा एन्टरप्राइझेस

९९५८, विद्यानगर, मडगांव, ४०३ ६०९

उजवाडावपी

कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय

कोंकणी भवन, शंकर भांडारी मार्ग,

विद्यानगर, मडगांव, गोंय ४०३ ६०९

कवळ

श्रीधर कामत बांबोळकार

बांदोडे, गोंय.

१. मानवी संस्कृताय - एक नियाल

- डॉ. तानाजी हळर्णकार

उत्पत्ती :

‘संस्कृताय’ हो शब्द ‘संस्कृति’ ह्या संस्कृत शब्दाचे तद्भव रूप.

संस्कृती हो शब्द कृति (म्हणजे कर्तुप/वागप) ह्या शब्दाक सम् (म्हणजे संस्कार) हो उपसर्ग लावन जाल्लो शब्द. ह्या शब्दाचे उत्पत्तीप्रमाण संस्कृती वो संस्कृताय ह्या शब्दाचो अर्थ संस्कारित कृती. हांगा संस्कार हाचो अर्थ बरे वो उजू नेम/बंधनां असो घेवप जाला आनी कृती म्हणजे जीवन पदत असो अर्थ घेवप जाला. आनी हाका लागून संस्कृती वो संस्कृताय म्हणजे बरे संस्कार/नेम/बंधनां आशिल्ली मानवी जीवन पदत. संस्कारांनी माखिल्ली आनी आखिल्ली जीवन पदत.

इंग्लिशीत संस्कृताय म्हणजे Culture. Culture हो शब्द Cultura ह्या Latin शब्दावेल्यान आयला. Cultura म्हणजे Cultivation. Cultivation म्हणजे रोवप, लागवड करप. रोवप म्हणजे बीं घालप आनी बीं तशें भात काडप. म्हणजे ज्या प्रकारचें धान्य आमकां जाय त्या प्रकाराचें बीं घालप. तेप्रमाण ताची मशागत करप आनी जाय तशें धान्य तयार करप. Cultivation म्हणजे रोवप, हातूत दोन संदर्भ लिपल्या. एक बीं, तें फाटले पिळगेकडसून आयलां. दुसरो संदर्भ बीं तशें भात काडप. रोयता तशें उगयता. ह्या दोनूय संदर्भाचो संबंद संस्कृतायेकडेन लागता. संस्कृताय म्हणजे फाटले मुस्तींत कोणेन तरी आंखून दिल्ले नेम. म्हणजे बीं आनी त्या बिंया प्रमाण फुडाराक धान्य पैदा जावंक जाय अशी कृती. हांगा धान्य म्हणजे जीवन पदत. संस्कृताय तशेंच Culture ह्या

दोनूय शब्दांच्या उत्पत्तीप्रमाण संस्कृताय म्हणजे आंखून दिल्ली बंधनकारक तशी सहेतूक जीवनपदत.

संस्कृताय ह्या शब्दाची उत्पत्ती ह्या शब्दाचो पुराय अर्थ सांगपाक उणी पडटा. देखून ह्या शब्दाचो पुराय अर्थ कळपाखातीर संस्कृताय ह्या शब्दाची व्याख्या करप गरजेचें आसा.

व्याख्या :

संस्कारांनी (नेमांनी) भरिल्ले, देश-काळ-समूह विशिष्ट अशे जीवन पदतीचें दायज म्हणजे संस्कृताय.

हे व्याख्येंत तीन घटक दिसतात.

I. संस्कार (नेम/बंधनां; II. देश-काळ-समूह विशिष्ट परिस्थिती; III. मनीस समाजाचो भौतिक आनी आध्यात्मिक वेव्हार.

I. संस्कार :

संस्कार ह्या घटका फाटल्यान प्रामुख्यान तीन तत्त्वां दिसतात.

१) परंपरा

जे संस्कार मानवी समाजांत दिसतात ते भौतेक परंपरेन आयिल्ले आसात. फाटले पिळगेकडल्यान सद्याचे पिळगेकडेन आनी धंयसून फुडले पिळगेकडेन असो संस्कारांचो प्रवास चलता.

देख : मनीस जल्माचे वो मर्णाचे संस्कार.

मनीस गर्भात आसतानाचो गर्भादानाचो संस्कार धरून जल्माक आयले उप्रांतचे सटये बारशाचे संस्कार, ऊर्णात ताच्या मर्णाचे, वर्स स्नान्याचे सगले फाटले पिळगेकडल्यान आमचेकडेन आयल्यात. आमी ते फुडले पिळगेच्या सुवादीन करतां. हो एक अखंड प्रवास.

२) सामाजिक मान्यताय

सामाजिक मान्यताय मेळ्येबगर खयंचोय विधी वो कसलीय कृती संस्कार जावंक पावना. संस्काराफाटल्यान सामाजिक अधिष्ठान आसचें लागता.

देख : रांडाव (विधवा) बायलेचो पुनर्विवाह. हाका आदले मुस्तीत हिंदू समाजांत समाजिक मान्यताय नासली. ताका लागून हो पुनर्विवाह भारतीय संस्कृतायेचो संस्कार जावंक पावलो ना.

उलट रांडाव बायलेक बोडकी करप, तिका धव्याबगर दुसऱ्या रंगाचें वस्त्र न्हेसपाची बंदी हे संस्कार जावंक पावले. कारण, तांकां सामाजिक मान्यताय आसली.

आयज युरोपी देशांत आनी कांय प्रमाणांत आमच्या देशांत पुनर्विवाहाक सामाजिक मान्यताय मेळूळक लागल्या आनी कांय तेंपान पुनर्विवाह हो भारतीय समाजाचो संस्कार जावन पडटलो.

३) बरी/खरी पद्धत

सर्वसादारणपणान संस्कार म्हणजे बरे आनी खरे नेम. संस्कार ह्या शब्दांतूच निवळसाण म्हणजे Purity चो अंतर्भाव जाल्लो आसा. संस्काराभायलें वो संस्काराआड अशें कर्तुप म्हणजे अविचारी, समाजविद्रोही आनो म्हणून वायट असो अर्थ धरून चलप जाता. संस्कारीत वागप म्हणजे उजू वागप असो संकेत आसा. संस्काराफाटल्यान कितें शास्त्र म्हणल्यार Scientific reason आसा काय ना हो वादाचो आनी संशोधनाचो विशय. तातूंत भितर चड रिगनासतना संस्काराफाटल्यान एक निश्चित अशें समाजशास्त्र आसा इतलेंच सांगू येता.

II. देश-काळ-समुह विशिष्ट परिस्थिती

धर्तरेवेल्या सगल्या मनशांची जात म्हणजे जाका सामाजिक जनावरांची जात म्हणाटत ती एकूच आसली तरी सगल्या मनीस पंगडांची संस्कृती एक ना. काळाप्रमाण, वाठाराप्रमाण, समुहाप्रमाण संस्कारांनी बदल घडटा. ताका लागून संस्कृताय बदलता.

काळ : आदल्या काळांत गिराण आयलें म्हणटकीर लोक गिराणाच्या काळांत उपास करताले. घरांतले कपडे-लत्ते, आयदनां बी धुवन घेताले. आयच्या काळांत तशें कोण करिना. घोव मरतकीर घोवाच्या मर्णार बायलेन आपली आहुती दिवप हो सरसकट राजपूत लोकांलो संस्कार आसलो. आयज तो उरुंक ना. णव वारी कापड हो एका काळावेलो संस्कार आयज पातळ जायत चल्ला.

देश-प्रदेश-वाठार

उत्तर भारतांत भौगोलिक कारणाक लागून थंडी चड आसता. थंयचे लोक पाय-घोळ कपडे वापरतात. हे थंडेक लागुनूच तांचे थंयचे वेवारूय बदलतात. दक्षिण भारतांत तितकी थंडी आसना. दक्षिण भारतांतल्या लोकांचो भेस हो उत्तर भारतांतल्या भेसापरस इल्लो उर्णे आंग धापपी आसता. युरोपांत थंडेचें प्रमाण चड. आंगांत गरमी येवपाक सोरो मदत करता. कारण, तानुंत आल्कोल आसता. कसल्याय कार्यक्रमाक वो घरच्या सोयच्याक सोच्याचें कप दिवप जाता. स्वागत करपाचो तो तांचो संस्कार. भारतांत आनी हेर अस्तमतेच्या देशांत प्रमाण कमी. इल्ली गरमीच जाता म्हणल्यार उपकारता. उदक आनी साखर दिवपाचो संस्कार तयार जालो.

कांय प्रदेशांनी तांदूळ पिकना. थंय नांदळाचे जिनस करपाची पद्धत आसना. कांय प्रदेशांत उदकाची तूट. थंय नितक्षसाणेचे संस्कार वेगळे थारतात.

समूह/पंगड

मनशांच्या समुहप्रमाण संस्कृताय बदलता. मुस्लीम लोकांत बायलांनी बुरखे धेवपाची पद्धत आसा. हिंदू लोकांत माथ्यार पदर धेवपाची पद्धत आसा. हिंदू देवामुखार नमस्कार घालता. मुसलमान नमाज करता. ख्रिश्चन दिमी जोडटा. उद्देश एकूच, देवाची प्रार्थना करप, परंत संस्कार वेगवेगळे. हें वेगळेंपण कांय वेळार धर्माच्या शिकोवपावेल्यान आयिल्ले आसता. कांय वेळार धर्माचें वेगळेंपण दाखोवपाक केल्ले आसता तर कांय वेळार धर्माच्या तत्वान तें आंखून दिल्ले आसता. एकाच धर्मात लेगीत वेगवेगळे संस्कार दिशटी पडटात. हिंदू समाजांत ब्राह्मण लोकांत मुंज हो संस्कार आसता, तर ब्राह्मणेतरांत हो संस्कार नासता.

गोंयांत गावडे समाजांत एका तेंपार देठली हो न्हेसपाचो प्रकार आसलो तो हेर समाजांत नासलो.

III. मनीस समाजाचो भौतिक आनी आध्यात्मिक वेव्हार

हो संस्कृतायेचो तिसरो घटक. मनशाचो वेव्हार दोन तरांचो आसता. भौतिक आनी आध्यात्मिक भौतिक म्हणल्यार materialism आनी आध्यात्मिक म्हणल्यार

intellectualism. भौतिक वेहार दोळ्यांक दिसता, स्पर्शाक जाणवता आनी हात लावन दाखोवंक येत असो वेहार. देखीक, उद्योगधंदे, देवळां, घरां, कपडे. आध्यात्मिक वेहार हो दोळ्यांक दिसना वो हाताक लागना. पूण मनान, विचारान आकलन जाता असो. देखीक : धर्म, नीती, ललितकला, तत्त्वगिन्यान.

ह्या दोनूय वेहारांची बेरीज म्हणजेच मनशाचें जिवित आनी म्हणून ह्या दोनूय वेहारांतल्यान मनशाची संस्कृती घडिल्ली दिसता आनी तिचें मूल्यमापन जाता.

मोहेंजोदडो, हडप्पाची संस्कृती उंचल्या पांवड्यार आसली अशें सांगतना आमी थंय उत्खननांत मेकिल्ल्या भौतिक गजालींकडेन म्हणजे थंयचीं शारां, रस्ते, उद्देगधंदे हांचेकडेन बोट दाखयतां.

गुप्ताचो काळ सुवर्णकाळ म्हणटना गुप्तांचे राजवटींत भौतिक गजालीं वांगडा आचरण, कला, नीती, धर्म, तत्त्वगिन्यान ह्या अध्यात्मिक गजालींचोय उल्लेख करतां. तशें पळोवंक गेल्यार एका वेहाराचो दुसऱ्या वेहाराचेर परिणाम जाल्लो दिश्टी पडटा आनी एका वेहाराचें मोल दुसऱ्या वेहाराच्या मोलार थारावप जाता.

संस्कृतीची निर्मिती

संस्कृतीच्या आतांमेरेनच्या विवेचनावयल्यान तुमकां कळून आयलांच आसतलें कीं संस्कृती ही फाटले पिळगेकडसून आयचे पिळगेकडेन आनी थंयसून फुडले पिळगेकडेन वचपी एक पदत जिका दायज म्हणून येता.

संस्कृतीच्या विवेचनावेल्यान आमी आनीक एक गजाल पळयल्या कीं संस्कृताय ही आयचे जीवीतासंबंदीचे वेहार थारायता. आमचो भेस, आमचें जेवण, आमचे संबंद, आमचे शिष्टाचार आमच्यो धार्मिक तश्यो सामाजिक विधी ह्यो आमचे संस्कृतायेचे मान्यतायेन जातात. देखीक: आमी लग्न करप काय करप ना, केलें तर तें कोणावांगडा करप, कर्शें करप, केन्ना करप, एक करप काय दोन करप ह्यो सगल्यो गजाली संस्कृती थारायता. हाचेवेल्यान अशें दिसून येता कीं मनीस हो संस्कृतीचो बंदो जावन आसा.

हें जरी खरें आसलें तरी एक गजाल तितलीच खरी, संस्कृती ही कितें मळबांतल्यान पडूळक ना. ती मनशानूच निर्माण केल्या. देवळा मुखार जोतीं दवरुन

मागीरुच देवळांत पावल दवरप हें देवळांतल्या देवान सांगूक ना. विधवेन पर्थून लग्न करप ना हें तिच्या मेल्ल्या घोवाच्या भुतान सांगूक ना. बाराव्याक मूर्ताक पिंड दिवप हें पिंडाक आफुडपी कावळ्यान सांगूक ना. हें केन्ना तरी कोणे तरी मनशानूच सांगलां, संस्कृतीचे निर्मितीफुटलीं हीं परस्पर विरोधी अशीं दोन कारणां दिसतात. मनशाक संस्कृती घडयता आनी मनीस संस्कृती निर्माण करता. मनशानूच मनशाखातीर निर्माण केल्ली ही उजू वेळाराची वेवस्था आसा. आनी म्हणुनूच जे फाटले संस्कार आयज मनशाक पटले नात वो जमले नात ते ताणे एक तर निवळावन घेतल्यात वो सामकेच भायर मारल्यात.

देख: १) देवाची पुजा सोंवळे न्हेसून करप हो मूळ संस्कार. आतां सोंवळे न्हेसप परवडना आनी जमना म्हणून त्या जाग्यार फकत एक वालो वो तुवालो खांदार उडोवन पुजा करप जाता.

२) दर म्हयन्याक मासिक पाळयेच्या वेळार रांदचे कुडीक आफडप ना हो संस्कार आयज निदान शारांत तरी लोकांनी सामकोच भायर मारिल्लो दिश्टी पडटा.

संस्कृती निर्मिती फाटलो उद्देश

संस्कृती म्हणल्यार संस्कारांनी/नेमांनी भरिल्ली माळ. कसलेय नेम निर्माण करपाफाटलो उद्देश कितें आसता? रस्त्यार गाड्यो दावे सायडीतल्यानूच चलोवच्यो हो नेम कित्याक केला? एक शिस्त म्हणून. गोंदळ जावचो न्ही म्हणून. तीच गजाल संस्काराची. संस्कार मानवी जिवितांत एक शिस्त घालून दिता. वेवस्था दिता.

देख : १) घरांत पयलो मान व्हडल्या पुताक हो संस्कार. हो संस्कार पाळ्यो म्हणटकीर मागीर घरांत वडिलकेच्या हक्काक लागून वादावादी जावंक पावनात.

संस्कृतायेचो दुसरो उद्देश दिसता तो उजू देखीचो. समाजाची भलायकी ही उजू वेवाराचेर आदारून आसा. संस्कार म्हणजे उजू वागपाचे बंधन घालपी वेवस्था. संस्कारांक पाळो दियत तर वागप उजू जावन समाजाक घटाय येवंक पावतली हो उद्देश संस्कृतीचे फाटल्यान दिसता.

देख : १) देवाची पुजा हो संस्कार. देव सगल्यांक पळयता. देव सज्जनांक

आदार दिता आनी दुर्जनांक ख्यास्त दिता, हो भावार्त समाजाचे भलायकेक घटाय दिवपी असो संस्कार.

२) आपणांपरस जाणेल्या मनशाचो आशीर्वाद मागप हो संस्कार. जाण्टो आनी नेण्टो हांचे मर्दीं येवंक जायना आनी जाणून्यांच्या अणभवान नेणून्यांची जीण समृद्ध जावची ही कल्पना ह्या संस्काराच्या मुळांत आशिल्ली दिसता.

(टीप : उजू वागप आनी समाजाची भलायकी हो दोनूय गजाली (concepts) काळावेळानुसार आनी देश-धर्मानुसार बदलत रावतात.)

सांस्कृतिक बदल आनी सांस्कृतिक सांबाळ

Cultural Change and Cultural Control

संस्कृती ही सतत बदलपी वेवस्था. तिचे निर्मर्णेतूच हो गूण अंतर्भूत जावन आसा.

बदलपाची कारणां

१) आयच्या काळांत बसना/जमना/परवडना

देख : बायलेचे मासिक पाळयेसंबंदीत भश्टेंपण.

२) बंडखोरी

देख : १) बायलांचो भेस. विशेश करून दादल्यांचो पोशाख घालप.
२) लग्नाबगर घोव - बायल म्हणून रावप.

३) भायलो संबंद

देख : १) मेजार जेवप
२) शेक हँड करून स्वागत करप.

४) कायद्याचें बंधन ना

देख : लग्नाचो संस्कार करचो अशें कायद्याचें बंधन ना.

५) धार्मिक आनी सामाजिक बंधनांची घिलाय

आदले मुर्स्तीत धार्मिक आनी सामाजिक मंडळां, जांकां धर्म पंचायत वो जाती पंचायत म्हणूं येता अशीं संस्कृती संरक्षक मंडळां दोळ्यांत तेल घालून संस्कृतीची राखण करतालीं. जो मनीस संस्कृतीन घालून दिल्लीं बंधनां मोडटालो ताका जाती भायरो, धर्मा-भायरो वो समाजाभायरो करून उड्यताले. सामाजिक बहिष्कार घालप ही व्हड ख्यास्त आसताली.

देख : जो कोण जात वो धर्माभायर रोटी-बेटी वेव्हार करता ताका वाळीत उड्यताले. आयज ती परिस्थिती ना. आयज हीं मंडळां उरुक नात आनी मंडळां उरलीं तरी तांची... नश्ट जाल्या.

६) सामाजिक मान्यताय

आयचो समाज हो खुबूच परिवर्तनशील जाला. विज्ञानाचे उदरगतीक लागून पारख करपाची मनशाची कुवत आनी जिज्ञासा वाडल्या. संपर्काच्या माध्यमांक लागून मनशाचो संवसाराकडलो संपर्क वाडला. मनीस विज्ञानाचे नदरेन दर एके गजालीकडेन पळोवपाक लागला आनी देखून स्वता सांस्कृतिक बदल घडोवन हाडपाक आनी हेरांनी घडोवन हाडिल्लो पचोवपाक लागला. सामाजिक मान्यताय आयच्या काळांत खुबूच लवचीक अशी तयार जाल्या. ही मान्यताय सांस्कृतिक बदल घडोवन हाडपात मदत करता.

संस्कृतीचो फायदो

आमच्या पुर्वजांनी जीं बंधनां, जे नेम, जे संस्कार घालून दिल्यात ताचेफाटल्यान जरुर उद्देश आसा. धर्म आनी समाज रक्षणाची तरतूद आसा. काळ बदल्लो आनी मनशाची जीवनपद्धत बदलली. तशे हे संस्कार आयज गरजे भायले दिसूक लागल्यात. तरीकूय एका तेंपार ते आवश्यक अशे समाजाचे राखणदार आसले हातूत इल्लोय दुबाव ना.

सगल्यांचेच बाबतीं खरें नासलें तरी संस्कृतीचो आयच्या काळांत लेगीत मनीस जातीक खूब आदार मेळिल्लो दिसता. आयच्या काळांत लेगीत संस्कृतीचे दोन मुखेल फायदे दिसतात ते अशे -

१) आयते दायज

२) तयार वेवस्था

१) आमचीं देवळां, आमचे ग्रंथ, आमची भास, आमचे उद्योग-धंदे, आमचे सण-परबो, आमचे सुवाळे हे आमकां संस्कृतीकडसून आयते मेळळ्यात. जल्मांत इतके सगले करून घेवप मनशाक शक्य नासले. पूण संस्कृतीन दिल्ले दायज म्हणून हें इतके सगले मनीस भोगूंक पावता.

२) संस्कृती म्हणल्यार जियेवपाची तयार वेवस्था. आमी तशें वागप, हाची बारीकसाणेन सगली वेवस्था संस्कृतीन करून दवरल्या. मनीस जल्माक येयत सावन ताच्या मर्णामेरेनची ताची सगली वेवस्था संस्कृतीन करून दवरल्या. बारसो कसो करप, लग्न कशें करप, मर्ण कशें करप हाचेर तकली फोडपाची गरज ना. हाचेसंबंदी सगली वेवस्था आर्दंच करून दवरल्या.

वास्तु, साहित्य, भास, उद्योगधंदे, सामाजिक चालीरिती ह्यो सगल्यो गरजेच्यो गजाली आमकां संस्कृतीपासत रेडिमेड मेलिल्यान आमचे श्रम आनी वेळ वाचला. ना तर ह्यो गरजेच्यो गजाली आमकां घडोवच्यो लागतल्यो आसल्यो. हे श्रम आनी वेळ आमी वयक्तीक उदरगतीखातीर वापरंक शकतात. संस्कृतीचो हो व्हड फायदो.

प्रादेशिक संस्कृती (कोंकणी वाठार)

संस्कृतीची व्याख्या करतना संस्कृती म्हणजे दायज अशी व्याख्या हांवें केल्या. व्याख्येंतल्यान काळ, प्रदेश आनी समूह ह्या तीन घटकांतलो प्रदेश हो घटक प्रादेशिक संस्कृतीचो दर्शक आसा.

काळानुसार, प्रदेशानुसार आनी समुहानुसार संस्कृती बदलता हें आमी पळयलां. प्रदेशानुसार संस्कृतींत जो बदल दिसता, जें वेगळेपण दिसता त्या वेगळेपणाक प्रादेशीक संस्कृती म्हणटात.

गोंयांतल्या लोकांच्या जेवणांत शीत आनी नुस्तें चड प्रमाणांत मळटा तितले तें घाटावेल्या लोकांच्या जेवणांत मेळूंक पावना. कारण भुगोलिक कारणाक लागून गोंय ह्या प्रदेशांत तांदूळ आनी नुस्तें चड प्रमाणांत पिकता, तितले तें घाटार पिकना. शीत-कडी ही गोंयची प्रादेशीक संस्कृती. केरळच्या कोंकणी लोकांची भास तसो भेस

मल्याळम संस्कृतीक लागून बदलिल्लो दिसता. धवी लुंगी हो केरळच्या कोंकणी लोकांचो शुभकार्याचो भेस जाला. कर्नाटकांतली किरिस्तांव बायल कन्नड हिंदू बायलेवरी भेस केल्ली दिसता. जी गत भेसाची तीच गत भाशेची. केरळांत मल्याळम भाशेचो, कर्नाटकांत कन्नड भाशेचो आनी महाराष्ट्रांत मराठी भाशेचो प्रभाव कोंकणी भाशेचेर पडिल्ल्यान कोंकणी भाशेच्यो विविध तरा पळोवंक मेळटात. ह्या वेगळेपणाक प्रादेशिक संस्कृती म्हणटात.

खिंशचन समाजांत जातीभेद ना. पंथभेद आसा. पूण गोंयच्या खिंशचनांत जातीभेद मेळटा. तांच्यांत बामण, चाड्हो आनी सुदीर अशो तीन ताची मेळटात. पोर्तुगीजांच्या धील धार्मिक धोरणाचो परिणाम हें हाचेफाटलें कारण आसुये. कारण कितेंय आसू पूण हें प्रादेशिक खाशेलेपण, ही प्रादेशिक संस्कृती.

भौतिक संस्कृतीचेर तर प्रदेशाचो व्हड परिणाम जाता. खनिज संपत्ती, येरादारीचीं नैसर्गिक साधनां ह्यो गजाली दर एका प्रदेशानुसार बदलतात.

ज्या प्रदेशांत जे तरेची खनिज संपत्ती मेळटा ते तरेचे उद्देग धंदे. गोंयांत मँगनीज ही खनिज संपत्ती मेळळी. गोंयांत मीना धंदो फुल्लो. ह्या धंद्यान गोंयच्या समाजाचे रूपूच बदललें. बंदर, रेल्वेस्टेशन, विमानतळ ह्या सारकिल्ल्यो येरादारीच्यो गजाली त्या त्या प्रदेशाचो संपर्क भायल्या प्रदेशांकडेन दवरपाक मदत करतात. ह्या संपर्काक लागून त्या त्या प्रदेशाक वेगळेपण मेळटा. ती त्या त्या प्रदेशाची प्रादेशिक संस्कृती.

ह्या संदर्भात कोंकण वाठाराचो विचार केल्यार आमकां ताचें सांस्कृतिक खाशेलेपण दिसूनक लागलां.

उत्तरेक दमण गंगा आनी दक्षिणेक कारवार असो हो भारताच्या अस्तम किनाऱ्याचो अशीर वाठार. ताचे उर्देतेक सह्याद्री आनी अस्तमतेक अरबी समुद्र. हे भुगोलिक रचनेक लागून कोंकणाच्या वांट्याक चड पावस मेळटा. हाका लागून तांदूळ, नाल्ल, आंबे, पणस, काजी, सुपारी सारकी चड उदक लागता अशी पिकावळ हांगा जाता. कोंकणांतल्या लोकांच्या जेवणांत आनी हेर खाणांत हे पदार्थ चड प्रमाणांत आसतात. दर्याचें नुस्तेंय हांगा व्हड प्रमाणांत आशिल्ल्यान शीत-कडी हो कोंकणाच्या जेवणांतलो मुखेल पदार्थ जावन उरला. खारट हवेक लागून नाल्लाचें पीक बरें येता. हाका लागून कोंकणाच्या जेवणांत आनी हेर रितीरिवाजांनी नाल्लाक प्राधान्य दिल्लें दिश्टी पडटा.

भुगोलिक कारणांक लागून कोंकणांत येरादारीचीं साधनां साप्प उणीं. रेल्वे, रस्ते, विमानतळ हांचो उणाव आशिल्ल्यान उद्देगधंदे उणे. हांचो भौतिक संस्कृतीव्वेर परिणाम जाता आनी तें ह्या वाठाराचें वेगळेपण थारता.

कोंकणाचो चडसो भाग महाराष्ट्रांत पडटा. हाका लागून कोंकणांत महाराष्ट्रीय संस्कृतीचो बरोच प्रभाव दिसता. कोंकणातले सण, उत्सव, लोकांचो भेस, रितीरिवाज हे थोड्या भोव फरकान महाराष्ट्रीयन जावन आसात. महाराष्ट्रांतले संत, व्हड पुरुश, देवळां, साहित्य सारकिल्यो गजाली कोंकणाचे संस्कृतीचें आंग जावन आसा. हाचें कारण कोंकणाचो महाराष्ट्राकडेन आशिल्लो प्रादेशिक संबंध. तरी लेगीत, शिगमो, दशावतार, रोमट सारकिले उत्सव हें कोंकणी संस्कृतीचें खाशेलेपण म्हणूक जाय.

साडेचारशीं वर्सा पुरुगेजांच्या शेकाखाला आशिल्ल्यान आनी पुरुगेजांचे सांस्कृतिक विस्ताराचे कळाशेक लागून गोंयचे संस्कृतीक पाश्चिमात्य संस्कृतीचो पदर दशिल्लो दिसता. गोंयच्या लोकांचो भेस, लग्न कार्या, कार्निवालासारके उत्सव, देवळां, घरां सारक्यो वास्तु कोंकणांतूच पूण गोंयचे अशे खाशेले अस्मितायेची वळख करून दितात.

कोंकणी भास हें कोंकणीचे संस्कृतीचें खाशेलेपण. तिका कोंकण ह्या प्रदेशाचे मातयेचो वास आसा. कोंकणी भास ही कोंकणाची प्रादेशिक संस्कृती.

कोंकणाचो चडसो भाग महाराष्ट्रांत आसलो आनी महाराष्ट्रीय संस्कृतीचो प्रभाव कोंकणाचेर आसलो तरी कोंकणाची संस्कृती ही कांय. अंशी महाराष्ट्रांतल्या मराठवाडा, विदर्भ, घांट ह्या प्रदेशांतल्या संस्कृतींपरस वेगळी आशिल्ली दिसता. ती दक्षिणेच्या कर्नाटकापरस आनी उत्तरेच्या गुजराथापरस कांय घटकांचे बाबतींत वेगळी आशिल्ली दिसता. ह्या वेगळेपणाक कोंकणी संस्कृती म्हणटात.

प्रादेशिक संस्कृतीचें वेगळेपण दाखयतनाच एके गजालीचें भान दवरपाची गरज आसा, प्रादेशीक संस्कृतींत वेगळेपण मेळटा खरें, पूण तिची बसका ही भारतीय संस्कृतीच उरता. जेन्हा आमी कोंकणी संस्कृती म्हणटात, विदर्भी संस्कृती म्हणटात, कन्नड संस्कृती म्हणटात तेन्हा ती मुळांत भारतीय संस्कृतीच आसता. तिच्या भेसांत वेगळेपण दिसूं. तिचो आत्मो भारतीय. प्रादेशिक संस्कृती हें

भारतीय संस्कृतीचे एक सेंद्रिय रूप. सावंतवाडीचो दशावतार, गोंयचो कालो वो
तियान्न, कर्नाटकाचे यक्षगान हांची रुपां वेगवेगळीं आसलीं तरी भारतीय लोकवेद
हो तांचो गाभो आसा. वेगवेगळ्या रुपांतलीं तीं भारतीय संस्कृतीचींच आंगां
आसात.

